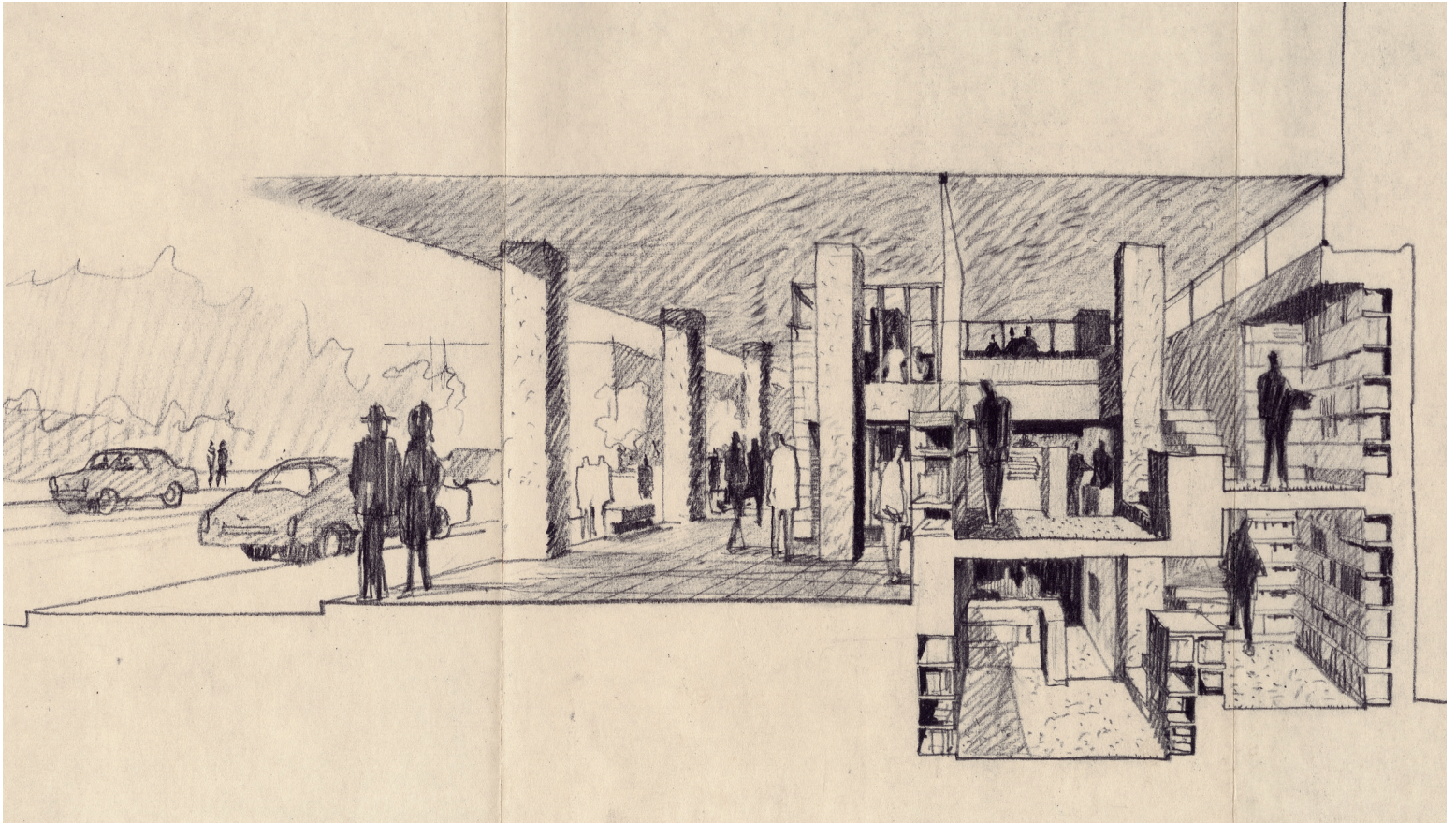

Vorm vinden voor een vrije geest

Finding Form for a Free Spirit

De Nederlandse studentenhuysvesting als ontwerpogave
Dutch Student Housing as a Design Brief

**Academische boekhandel onder
studentenhuys in de Weesperstraat
– Amsterdam. H. Hertzberger b.i.,
architect. Oktober 1961**

Academic bookshop under student
hall of residence in the Weesper-
straat – Amsterdam. H. Hertzberger
CE, architect. October 1961

Ondanks de economische crisis tekent zich de afgelopen jaren in Nederland een opvallende stijging af in de nieuwbouw van studentenwoningen. Deze toename wordt allereerst gevoed door de vraag vanuit onder meer het Landelijk Actieplan Studentenhuisvesting, dat in de periode 2011-2016 16.000 nieuwe onderkomens voor studenten wil realiseren.¹ Ook gaan universiteiten door de internationalisering van het hoger onderwijs met elkaar concurreren om met goede faciliteiten en aantrekkelijke huisvesting de beste studenten en onderzoekers aan te trekken. Ten slotte legt juist de crisis de bouw op veel andere terreinen stil, waardoor ook niet eerder betrokken partijen hun oog laten vallen op de nog lucratieve markt voor studentenhuisvesting.

De gerealiseerde complexen ogen van buiten fraai, met aandacht voor materiaalgebruik en detaillering: een groot verschil met de vaak grauwe betonnen kolossen waarmee in de jaren 1970 de kamernood werd bedwongen. Ook binnen is het verschil in materiële luxe opvallend: in plaats van eenvoudige slaapkamers met gedeelde voorzieningen, zijn het nu vooral zelfstandige wooneenheden met eigen keukentje, badkamer en toilet. Deze ontwikkeling sluit aan bij de internationalisering, met vraag naar (en budget voor) zelfstandige en vaak gemeubileerde wooneenheden. Dat het ook *en masse* voor Nederlandse studentenbudgetten financieel mogelijk is, wordt in de hand gewerkt door het systeem van huursubsidie dat wel zelfstandige, maar geen onzelfstandige wooneenheden subsidieert. Kort gezegd: door duurder te bouwen, kan er meer verdiend worden, terwijl de student meer 'luxe' krijgt.

Deze individualisering van de voorzieningen leidt ook tot het verdwijnen van het daarmee verbonden gezamenlijke programma: vervalt de noodzaak tot delen, dan is er vanuit economisch perspectief geen reden om bovendien vaak lastig beheerbare gezamenlijke ruimten te bouwen. Het resultaat is een stapeling van galerijen of gangen met daaraan een eenvoudige repetitie van dezelfde, eencellige wooneenheden. Een gedachte over het sociale leven dat zich in zo'n gebouw zou kunnen ontwikkelen, lijkt soms ver te zoeken.

Dit is misschien wel het grootste verschil met de eerdere projecten uit de Nederlandse traditie, waarin het begrip 'studentenhuis' synoniem stond voor het wonen in kleine woongemeenschappen, met ruimten en faciliteiten waar het dagelijks leven met huisgenoten gedeeld werd. Dit essay gaat terug naar het ontstaan van de studentenhuisvesting als opgave in Nederland en verkent het gedachtegoed dat ten grondslag ligt aan enkele vroege projecten, om daarmee de huidige productie en opgave te belichten.

Uit nood geboren

Een zoektocht naar de oorsprong van de Nederlandse studentenhuisvesting voert terug naar de stad Delft in de jaren vlak na de Tweede Wereldoorlog. Vóór de oorlog woonden studenten in de Nederlandse universiteitssteden veelal 'op kamers' bij een hospita, die kamers van reguliere woningen verhuurden in een gangbare bedrijfstak die 'ploerterij' werd genoemd. Ook werden in enkele gevallen, en vaak in verenigingsverband, hele binnenstadspanden door een groep studenten bewoond, waar de eerste woongemeenschappen van studenten ontstonden.²

Omdat veel studenten en docenten in de oorlog weigerden de 'ariërverklaring' te ondertekenen, kwam het universitaire leven tot stilstand en lieten studenten hun kamers onbewoond achter. Toen na de oorlog zowel deze studenten als de jongere generatie de universiteiten weer opzochten, was de bestaande kamervoorraad niet langer toereikend en moest voor het eerst worden nagedacht over andere oplossingen.³ Vanaf 1945 werden in diverse steden stichtingen ten behoeve

Despite the economic crisis, the past few years have seen a surprising increase in the construction of new student housing in the Netherlands. This has been prompted, first and foremost, by demand from the National Campaign for Student Housing, which wants to realize 16,000 new living units for students in the period 2011-2016.¹ And as a result of the ongoing internationalization of higher education, universities are competing to attract the best students and researchers with high-quality facilities and attractive housing. Finally, the crisis has stopped construction work in many other areas, so that even parties that were not previously involved are now turning towards the still lucrative market for student housing.

The completed developments look nice on the outside, with attention to material and detail – a huge departure from the often grey, concrete hulks built to combat the student housing shortage in the 1970s. The material luxury inside is equally conspicuous: instead of simple bedrooms with shared facilities, most of the units are independently equipped with individual kitchens, bathrooms and toilets. This ties in with the internationalization, with demand (and a corresponding budget) for independent and often furnished units. That these are also within most Dutch student budgets is facilitated by the system of housing allowance that subsidizes independent, but not shared accommodation. In short: by building more expensive accommodation more money can be made while students get more 'luxury'.

This individualization of facilities also leads to the loss of the associated communal programme: as soon as the need for sharing disappears, there is no longer any economic incentive for building communal spaces, which are often difficult to manage. The result is a stack of galleries or corridors with a simple repetition of identical, single-cell living units. Any thoughts about the social life that might be cultivated in such a building are often conspicuously absent.

This may be the biggest difference with the earlier projects in the Dutch tradition, in which the concept of 'student accommodation' was synonymous with living in small communities, where rooms and facilities were shared with housemates. This essay traces the origins of student housing as a design brief in the Netherlands and explores the principles underlying some early projects, in order to throw light on today's design briefs and output.

Born of Necessity

A search for the origins of Dutch student housing takes us to the city of Delft in the immediate post-Second World War years. Prior to the war, students in Dutch university towns tended to board with landladies who rented out rooms in regular dwellings in a line of business commonly known as *ploerterij*. In some cases, especially where student associations were involved, large houses in the centre of town were occupied by groups of students, giving rise to the first residential student communities.²

Because many students and lecturers refused to sign the 'Aryan Declaration', university life came to a standstill during the war, with students leaving their rooms unoccupied. When both these students and the younger generation returned to the universities after the war, the existing stock of rooms no longer sufficed, prompting the need for other solutions.³ From 1945, various cities established student housing associations, which pursued an active policy of fundraising and acquisition of existing large houses to accommodate groups of students.

In Delft, which was already housing the victims of the bombing of Rotterdam in 1940 and those of a major fire in The Hague in 1944, the problem was a lot more acute.⁴ Dormitories in university buildings and

van studentenhuisvesting opgericht, die met actief beleid en fondsenwerving bestaande panden aankochten om studenten in groepen tegelijk te huisvesten.

In Delft, dat al opvang verleende aan slachtoffers van het bombardement op Rotterdam in 1940 en van een grote stadsbrand in Den Haag in 1944, was het probleem direct veel groter.⁴ Slaapzalen ingericht in universiteitsgebouwen en een actief beroep op de burgerbevolking lenigden de eerste nood, tot in 1949 een meer structurele oplossing werd gevonden in de bouw van een tijdelijk 'studentendorp' aan de Tweemolentjeskade, gebouwd met barakken uit de werkkampen van de Nederlandse Arbeids Dienst, die door het Rijk ter beschikking werden gesteld.

Het 'Duyvelsgat' – genoemd naar een voormalig waterpoortje in de stadswallen van Delft, maar al gauw de geuzennaam van deze nieuwe studentensamenleving – werd een groot succes en een waar laboratorium voor de ontwikkeling van ideeën over studentenhuisvesting. De 11 'paviljoens' van verschillende grootte met in totaal 196 kamers werden in navolging van de traditie van de ploerterij als aparte woonhuizen beschouwd en gesitueerd rond een gezamenlijk veld. Daarnaast waren er vier woningen voor gehuwde studenten, twee beheerderswoningen en een woning voor de conciërge, die tevens een winkeltje met levensmiddelen van winkeliers uit de binnenstad beheerde.

De paviljoens hadden 15 tot 18 kamers aan weerszijden van een middengang met verlaagd plafond, waarboven een bergruimte via luiken vanuit alle kamers toegankelijk was.⁵ Bij de entree was een gedeeld toilet, een badkamer met douche, een gemeenschappelijke 'clubkamer' en een klein keukentje voor ontbijt en lunch. Men ging ervan uit dat de avondmaaltijden '(...) zoveel mogelijk in de stad, op de Sociëteiten of in een Mensa gebruikt worden, aangezien een zich opsluiten in eigen huis en een daar samenhouden als een ongezonde toestand moet worden gezien'.⁶

Gestreefd werd naar een variatie aan kamergrootte en type om aan verschillende wensen te voldoen. Ook was het mogelijk om als groep een aantal kamers te huren. Hoewel tijdelijk van aard, werd elke 'woning' voorzien van centrale verwarming en telefoon met aparte bemetering, zodat de verantwoordelijkheid voor beheer en kosten zoveel mogelijk bij de studenten zelf zou liggen. Een vertegenwoordiger per paviljoen onderhield contact met twee oudere student-beheerders, die op hun beurt verantwoording aflegden aan een beheerder van de stichting.⁷

Formulering van de opgave

Ondertussen groeide ondanks de voortschrijdende inspanningen van de diverse lokale stichtingen de kamernood onder studenten, die in steeds grotere getale thuis bleven wonen en 'spoorstudent' werden. Met snel toenemende studentenaantallen in alle universiteitssteden rees het inzicht dat ook permanente nieuwbouw specifiek voor 'de hope des vaderlands' een noodzakelijke opgave werd.⁸ De vraag wat voor soort bebouwing daarvoor het meest geschikt was, diende zich steeds dringender aan.

Op basis van de ervaringen met het Duyvelsgat kwam men tot de conclusies dat een student liever geen eigen wastafel op zijn kamer wilde, geen bezwaar had tegen het delen van badkamer en toilet met huisgenoten, liever in gezelschap van anderen zijn ontbijt dan alleen en dus '(...) een studentenhuis geen flatgebouw moet zijn voor een aantal individuele vrijgezellen maar ingericht dient te worden voor groepsbewoning'.⁹ De beoogde groeps grootte varieerde tussen de tien en achttien studenten per wooneenheid.

Een ander vraagstuk was de financiering, aangezien van meet af

appeals to the civilian population provided some relief until, in 1949, a more structural solution was found in the construction of a temporary 'student village' on Tweemolentjeskade, built with barracks from old labour camps provided by the Dutch state.

'Duyvelsgat' (which translates literally as 'devil's hole') – named after a former water gate in Delft's city walls, but soon the proud nickname of this new student community – was a great success and a veritable laboratory for the development of ideas about student housing. Following the tradition of private lodging, the 11, different-sized 'pavilions' with a total of 196 rooms were conceived of as separate houses and situated around a common. In addition there were four dwellings for married students, two warden's houses and a house for the concierge, who also managed a small shop with food supplied by inner-city shopkeepers.

The pavilions contained 15 to 18 rooms on either side of a central corridor with a lowered ceiling, above which a storage space could be accessed via hatches from all the rooms.⁵ Beside the entrance was a shared toilet, a bathroom with shower, a common 'club room' and a small kitchen for breakfast and lunch. It was assumed that evening meals 'will be consumed, where possible, in town, at student societies or in a student canteen, since locking oneself away in one's own home together with others should be seen as an unhealthy situation'.⁶

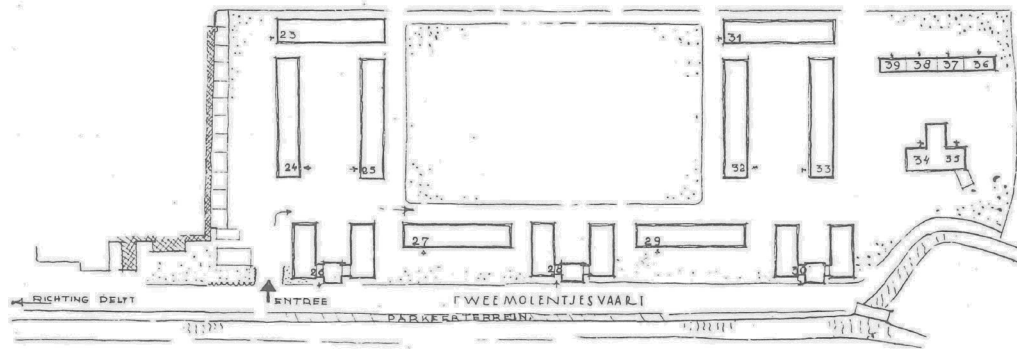
The aim was to have variation in room size and type to meet individual needs. It was also possible to rent a number of rooms as a group. Although a temporary measure, each 'dwelling' was fitted with central heating and a telephone with a separate meter, so the students themselves would bear most of the responsibility for management and costs. A representative for each pavilion maintained contact with two older student-managers, who in turn were accountable to an association administrator.⁷

Formulating the Brief

Meanwhile, despite the ongoing efforts of various local associations, the student housing shortage worsened, with more and more students living at home and becoming 'commuter students'. With student numbers increasing rapidly in all university towns, the realization grew that permanent new developments aimed specifically at 'the nation's hope' were now needed.⁸ The question of what kind of building might be most suitable for this purpose became more and more urgent.

Based on the experiences with Duyvelsgat, it was concluded that a student would rather not have a washbasin in his room, did not object to sharing a bathroom and toilet with housemates, preferred to eat breakfast in the company of others rather than alone and that therefore 'a student house should not be a block of flats for a number of individual bachelors, but ought to be designed for group living'.⁹ The intended group size varied from 10 to 18 students per unit.

Another question was financing, because it was clear from the start that given the envisaged low rents the development of student housing would not produce a balanced budget. As such, the first realized project came about as a gift from the state and Delft to mark the fiftieth anniversary of the city's Institute of Technology in 1955. It was initially made up of three blocks of four storeys on Oudraadtweg (1958).¹⁰ A fourth building followed after a generous contribution from Dutch industry, which, through the especially established Central Student Housing Association, was to invest a total of more than 3 million guilders *à fonds perdu* in student housing across the whole of the Netherlands, with money earmarked for both new developments and the acquisition and redesign of existing buildings. They also committed to a 50-50 finance initiative with the government for the so-called 'high up-front costs' of investments in the first newly built student accommodation in Leiden (the

't Duyvelsgat, schets van de stedenbouwkundige opzet in verschillende paviljoens en woningen

't Duyvelsgat, sketch of the urban design plan incorporating various pavilions and houses

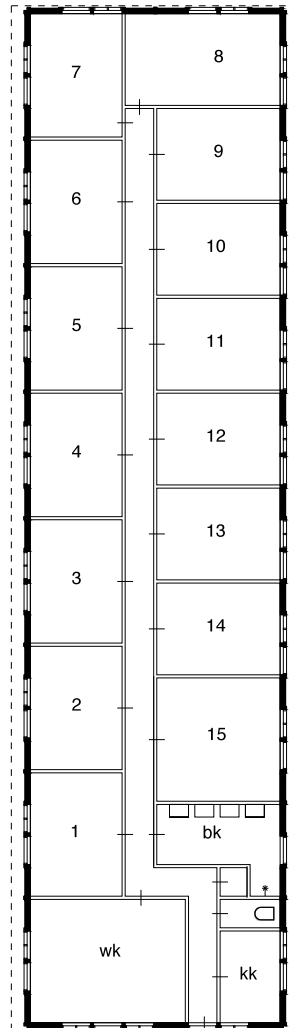
't Duyvelsgat, vogelvlucht begin jaren '50; links achterin nr. 31. Het open veld is later volgebouwd met een uitbreiding.

't Duyvelsgat, aerial view early 1950s; behind left nr. 31. The open field was later built over with an extension.

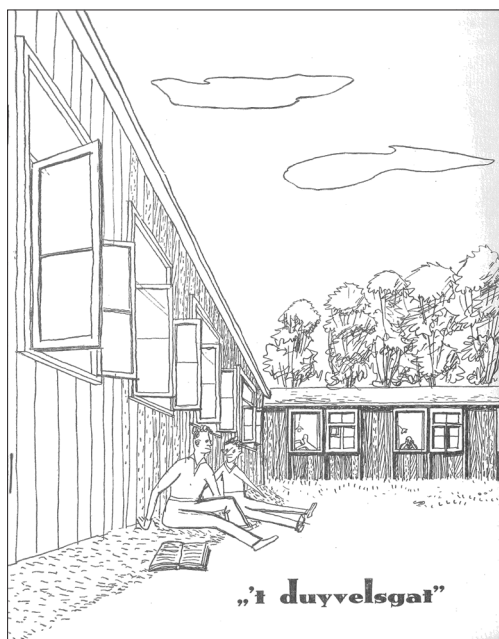

Interieur van een kamer, ca. 1965
Room interior, ca. 1965

Kaft van een brochure over het Duyvelsgat, ca. 1955
Cover of a brochure about Duyvelsgat, ca. 1955

Plattegrond en doorsnede van Duyvelsgat nr. 31, getekend naar memorie door oud-bewoner Chris Scheen en oud-huisgenoten
Floor plan and section of Duyvelsgat nr. 31, drawn from memory by former resident Chris Scheen and former housemates

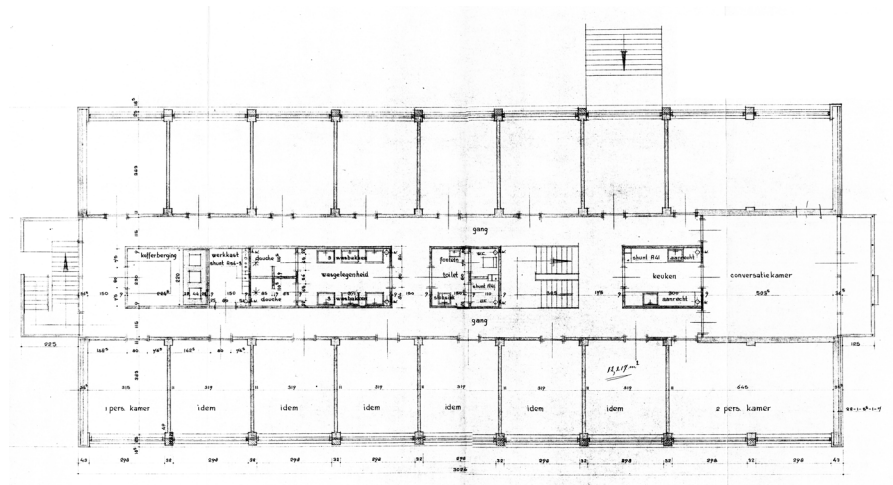

Studenten buiten aan de lunch, ca. 1960
Students having lunch outdoors, ca. 1960

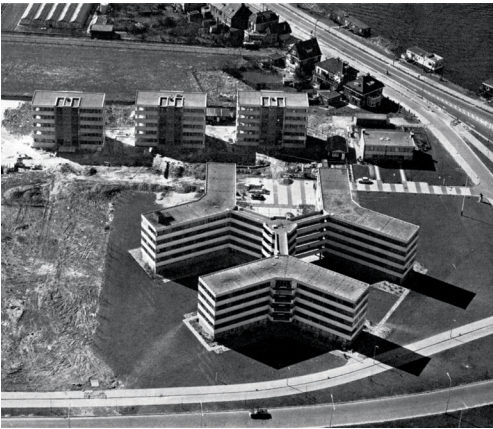
Studentenflats Oudraadtweg (Delft 1958), ontwerp: A.S. Galis, dienst openbare werken gemeente Delft, foto ca. 1960

Student flats Oudraadtweg (Delft 1958), design: A.S. Galis, Public Works office, Delft local authority, photo ca. 1960

Studentenflats Oudraadtweg (Delft 1958), plattegrond van een verdieping

Student flats Oudraadtweg (Delft 1958), plan of one floor

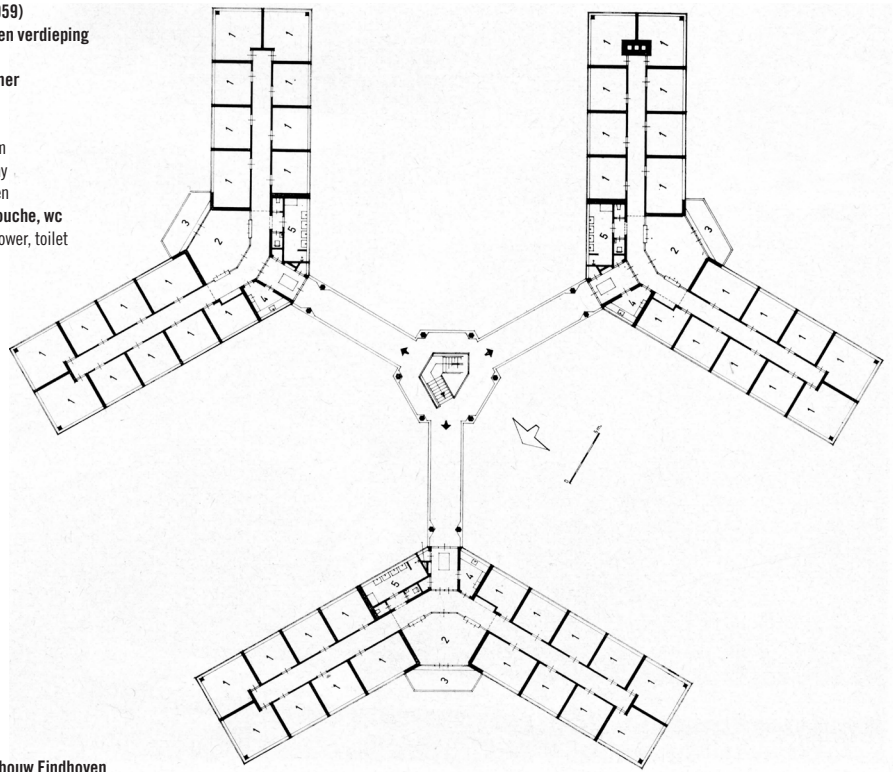

Sterflat (Leiden 1959), ontwerp: H. Postel, foto ca. 1964
Op de achtergrond drie gebouwen van het eveneens in dit ensemble door Postel ontworpen 2e Haagwegplan (1962)

Sterflat (Leiden 1959), design: H. Postel, photo ca. 1964
In the background three buildings from this ensemble that were also designed by Postel 2e Haagwegplan (1962)

Sterflat (Leiden 1959)
Plattegrond van een verdieping
Plan of one floor

- 1 studentenkamer
student room
- 2 ontbijtkamer
breakfast room
- 3 balkon
balcony
- 4 keuken
kitchen
- 5 wasruimte, douche, wc
washroom, shower, toilet

Studentenwoongebouw Eindhoven (1959) Plattegrond van een verdieping
Student hall of residence Eindhoven (1959) Plan of one floor

Studentenwoongebouw Eindhoven (1959), ontwerp: J.W.H.C. Pot en J.F. Pot-Keegstra, foto ca. 1960
Student hall of residence Eindhoven (1959), design: J.W.H.C. Pot and J.F. Pot-Keegstra, photo ca. 1960

aan duidelijk was dat met de beoogde lage huurprijs de ontwikkeling van studentenhuisvesting geen sluitende begroting zou opleveren. Het eerste gerealiseerde project kwam dan ook tot stand als geschenk van de gemeente Delft en de rijksoverheid bij het 50-jarig jubileum van de Technische Hogeschool in 1955, en bestond uit aanvankelijk drie flatgebouwen van vier woonlagen aan de Oudraadtweg (1958).¹⁰ Een vierde gebouw in dezelfde reeks werd mogelijk dankzij een gulle bijdrage van het Nederlandse bedrijfsleven, dat via de daartoe opgerichte Centrale Stichting Studentenhuisvesting in totaal ruim 3 miljoen gulden 'à fonds perdu' zou investeren in de huisvesting van studenten in heel Nederland, zowel voor nieuwbouw als voor verwerving en herinrichting van bestaande panden. Zo financierden zij op 50-50-basis met de rijksoverheid ook de zogenaamde 'onrendabele top' van de investeringen voor de eerste nieuwbouw van studentenwoningen in Leiden (de 'Sterflat', 1959) en Eindhoven (Boutenslaan, 1959).¹¹

De plattegronden van de Oudraadtweg, de Sterflat en de Boutenslaan zijn direct terug te voeren op de indeling van de barakken van het Duyvelsgat.¹² We zien een horizontale ordening van eenvoudige zit-slaapkamers aan weerszijden van een middengang, met nabij de entrees een gezamenlijke woonruimte en keuken, gedeelde badkamers en toiletten. De wooneenheden bieden plaats aan respectievelijk 18, 17 en 15 studenten.

Nieuw in alle drie de plannen was de stapeling van deze ordening in verdiepingen, met bijkomende gevolgen voor ontsluiting en entree. Aan de Oudraadtweg in Delft zijn de vier woonlagen per flatgebouw aan elkaar geregen door een inpandig trappenhuis, dat tussen de kamers uitkomt in een verbrede middenzone. Deze biedt over de lengte van de verdieping plaats aan een scala aan gemeenschappelijke voorzieningen met aan weerszijden een gang. Een gemeenschappelijke 'conversatiekamer' is op de kop geplaatst, met een keukentje aan de gangzijde bij de entree en buiten een gezamenlijk balkon. De laatste beuk van de flat is door de conversatiekamer niet vanuit de gang toegankelijk, zodat de naastgelegen hoekkamers met dubbele grootte voor twee personen bedoeld zijn.

Bij de Sterflat in Leiden worden drie gebouwen van elk vijf lagen ontsloten via bruggen van ruim 10 m lengte door één vrijstaand trappenhuis in de open lucht. Ter plaatse van de entrees zijn de gebouwen 60 graden geknikt, zodat de wooneenheid verdeeld wordt in twee kortere gangen van respectievelijk acht en negen kamers. In het midden liggen aan weerszijden van de entreehal een keukentje en wasgelegenheid, in het verlengde van de entree de gemeenschappelijke 'ontbijtkamer' met gedeeld balkon, in de beschutting van de knik naar buiten gericht. De bruggen en trapborden aan de binnenzijde zijn royaal van afmeting en dienen ter compensatie van de door stapeling verlorene buitenruimte.

In het 'Studentenhuis' aan de Boutenslaan in Eindhoven worden twee afzonderlijke wooneenheden per verdieping gekoppeld door een gezamenlijk trappenhuis met lift, in een gebouw van zes woonlagen met een draaisymmetrische opzet. Direct tegenover de entree ligt fraai overhoeks de gezamenlijke 'ontbijtkeuken', voorbij de middengang waar dankzij een verspringing in het gebouw volop daglicht en uitzicht is. Tussen gang en afzonderlijke kamers bieden inbouwkasten enige privacy. Het verlies aan buitenruimte is hier per afzonderlijke studentenkamer gecompenseerd door kamerbrede loggia's.¹³ De gang eindigt in een kleine gemeenschappelijke loggia tussen de besloten slaap-vertrekken van twee tweepersonskamers.

'Sterflat' or 'star flat', 1959) and in Eindhoven (Boutenslaan, 1959).¹¹

The plans of Oudraadtweg, the Sterflat and Boutenslaan can be traced back to the layout of the Duyvelsgat barracks.¹² We see a horizontal arrangement of simple study bedrooms on either side of a central corridor, with a communal living room and kitchen as well as shared bathrooms and toilets near the entrance. The units house 18, 17 and 15 students respectively.

New to all three plans was the stacking of this arrangement on several floors, with knock-on effects for access and the entrance zone. At Oudraadtweg in Delft the four storeys of each flat are strung together by an internal stairwell, which opens out onto a widened central zone between the rooms. This central zone accommodates a range of shared facilities across the entire length of the floor with a corridor on either side. A communal 'conversation room' is situated at the head of the building, with a small kitchen beside the corridor by the entrance and a shared balcony outside. Because of the conversation room, the flat's final bay is not accessible from the corridor, so the adjacent double-sized corner rooms are reserved for two roommates.

In the Sterflat in Leiden three buildings of five storeys each can be accessed via bridges of over 10 m long from a single stand-alone open-air stairwell. Right by the entrances the buildings are angled at 60°, so the units are divided into two shorter corridors containing eight and nine rooms respectively. In the middle, on either side of the entrance hall, are a small kitchen and washing facilities, and, straight on from the entrance, the communal 'breakfast room' with its shared balcony sheltered by the angled wings. The generously proportioned bridges and landings on the inside compensate for the outside space lost as a result of the stacking.

In the 'Student House' on Boutenslaan in Eindhoven, a symmetrical six-storey building, two separate group arrangements per floor are linked by a communal stairway with lift. Immediately opposite the entrance and just beyond the central corridor, the communal 'breakfast kitchen' spans the corner and boasts a view and plenty of daylight thanks to the building's staggered design. Built-in wardrobes between the corridor and the individual rooms offer some privacy. Loggias across the entire width of each individual student room compensate for the loss of outside space.¹³ The corridor culminates in a small communal loggia between the bedrooms of two double rooms.

Theoretical and Cultural Embeddedness

In the late 1950s, with the first new-build projects recently completed, the debate about the right form of student housing is starting to get serious. Just how active the part played by the student and university community is, is demonstrated by the Netherlands' first international conference on the subject, organized in 1959 by a collective of Delft student associations in collaboration with, among others, the Netherlands Student Council, the Central Student Housing Association and the Ministry of Education, Culture and Science. During an eight-day (!) programme that took place at the student associations in Delft and conference centre Woudenberg in Zeist, contributions from countries including Finland, Sweden, Switzerland, Poland, Germany, France and England helped place the Dutch developments in an international perspective.

It is interesting to see the link established between the approach to housing in the various countries and the historic relationship between student, university and society. The Dutch situation is compared to the one in England where the concept of 'education' not only covers the teaching of scientific disciplines, but also has the connotations of upbringing and character building. This manifests itself in the attention

Theoretische en culturele verankering

Met de net opgeleverde eerste nieuwbouwprojecten barst het debat over de juiste vorm van studentenhuysvesting eind jaren 1950 pas goed los. Hoe actief de studenten- en universitaire gemeenschap daar een rol in spelen, blijkt onder meer uit het eerste internationale seminar over dit onderwerp in Nederland, dat door de gezamenlijke Delftse studentenverenigingen in samenwerking met onder andere de Nederlandse Studenten Raad, de Centrale Stichting Studentenhuisvesting en het ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen (OKW) in 1959 wordt georganiseerd. In een programma van acht (!) dagen, verdeeld over de studentensociëteiten in Delft en congrescentrum Woudenberg te Zeist, zetten bijdragen uit onder meer Finland, Zweden, Zwitserland, Polen, Duitsland, Frankrijk en Engeland de Nederlandse ontwikkelingen in internationaal perspectief.

Interessant is het verband dat wordt gelegd tussen de manier van huisvesten in de verschillende landen en de historisch gegroeide relatie tussen student, universiteit en maatschappij. Zo wordt de Nederlandse situatie afgezet tegen de Engelse, waar in het begrip *education* niet alleen het onderricht in de wetenschappelijke disciplines, maar ook connotaties van opvoeding en karaktervorming besloten liggen. Dit vertaalt zich in de aandacht voor ook deze aspecten van de academische opleiding, die in het wonen in de Engelse *colleges* gestalte krijgen. In Nederland heeft de student van oudsher een onafhankelijker positie en beperkt de universiteit zich tot een louter wetenschappelijke leermeester; de eveneens belangrijk geachte algemene ontwikkeling wordt aan de student zelf overgelaten.¹⁴ Dat deze vorming wel degelijk ook in Nederland plaatsvindt '(...) moet voor een niet gering deel toegeschreven worden aan dat merkwaardige systeem van zelfopvoeding, dat bij ons het studentenleven heet'.¹⁵

De vrije en onafhankelijke positie van de student, nog niet gebonden aan de maatschappelijke verantwoordelijkheid van iemand met een baan of gezin, zou de noodzakelijke ruimte bieden om een eigen positie en kritisch beoordelingsvermogen geleidelijk te ontwikkelen, in actief contact met medestudenten en maatschappij.¹⁶ Het is '(...) in deze warwinkel van corpora, met jaarclubs en onderverenigingen, van faculteits- en vakverenigingen, van disputen, studiegezelschappen, -groepen, en -excursies, van besturen en commissies, van vriendschappen, vijandschappen en verzoeningen, van ruzies en feesten, hier is het dat de karakters gesterkt en de geesten geslepen worden, hier groeit begrip en respect voor andermans mening'.¹⁷

In het verlengde hiervan wordt de Nederlandse studentenhuisvesting voorgesteld als een belangrijke schakel in de bevordering van het studentenleven en de academische vorming: '(...) het [zijn] de kleinere groeperingen, met hun directe, intermenselijke contacten en relaties, die van beslissende invloed zijn op de persoonlijke ontwikkeling en die geestelijk het diepst kunnen boren'.¹⁸ Het onderbrengen van studenten in een gezamenlijk huis wordt gezien als middel tegen vereenzaming, om nieuwe studenten op te vangen in een sociaal vangnet en – ook als zij daar aanvankelijk zelf niet bekend mee waren – te betrekken bij het studentenleven.¹⁹

Dit zijn breed gedragen overtuigingen in die tijd. Zo wordt ook de royale financiële bijdrage van het bedrijfsleven aan de studentenhuisvesting als volgt gemotiveerd:

Voor vele functies in het bedrijfsleven wordt van de academicus niet in de eerste plaats verlangd dat hij over veel feitenkennis en geleerdheid beschikt, doch dat hij zich van de feitenmassa kan distantiëren, de kern van een probleem kan doorzien en het gezonde

paid to these aspects of the academic degree, which is given concrete shape in life in the English colleges. In the Netherlands students have traditionally been more independent, with the role of universities limited to a purely scholarly one; the students themselves are expected to take care of the equally important general development.¹⁴ This form of education does take place in the Netherlands, which 'can be attributed in no small measure to the peculiar system of self-education known as student life'.¹⁵

The student's position of freedom and independence, without the social responsibility that comes with a job or family, was thought to offer the necessary scope for the gradual development of both individuality and critical judgement, alongside active engagement with fellow students and society.¹⁶ It is 'in this jumble of student bodies, with fraternities and the like, of faculty and professional associations, debating societies, study groups and excursions, councils and commissions, friendships, hostilities and reconciliations, fights and parties – it is here that characters are strengthened and minds sharpened, that understanding and respect for other people's opinions are fostered'.¹⁷

Subsequently, Dutch student housing is presented as an important link in the advancement of student life and academic training: 'The smaller groups, with their direct, human contact and relationships have a decisive influence on personal development and tend to have the greatest psychological impact'.¹⁸ Housing students in shared accommodation is seen as an effective remedy against isolation, a way of providing a social safety net for new students and – if they had not been familiar with it before – involving them in student life.¹⁹

These ideas enjoyed broad support in those days. In fact, industry's generous financial contribution to student housing is motivated as follows:

'For many functions in industry the academic is not expected to have a great deal of factual knowledge and erudition, but the ability to step away from the mass of facts, to recognize the crux of the problem and to let common sense prevail over book learning. Above all, he is expected to organize and manage, to work independently and in a team with others, to express himself properly, both orally and in writing, and to have a degree of "savoir vivre". . . . One of the main conditions for this is that the student lives in the city where he studies so he can participate in what is commonly known as student life'.²⁰

A Bigger Scale

In the early 1960s, J.F. Berghoef, professor of architecture at the Delft Institute of Technology, observes that the social cohesion in the stacked developments on Oudraadtweg is not as good as it is in the society houses in the old city centre or in the Duyvelsgat barracks. He blames this in part on the layout of detached flats and proffers some architectural and planning suggestions for the large-scale student housing of the future. He believes that in keeping with the social function of the unit's kitchen-diner, meeting spaces should be included on the level of the building as a whole, which, like the structures of student society, promote social cohesion on a bigger scale. They might include 'a chapel . . . society rooms, space for indoor sports, a canteen and other social spaces'.²¹ The buildings should also be situated in such a way as to create locally bounded spaces, with their own streets and courtyards, in which 'cohesion' is 'architecturally determined'.²² Without wanting to emulate the Anglo-Saxon educational system, he cites the example of the spatial organization of the English colleges in

verstand kan laten prevaleren boven boekenwijsheid. En bovenal dat hij kan organiseren en leiding geven, dat hij zelfstandig kan optreden en met anderen samenwerken, dat hij zich behoorlijk mondeling en schriftelijk weet uit te drukken en over een zekere mate van 'savoir vivre' beschikt. (...) Eén van de belangrijkste voorwaarden hiervoor is dat de student in de stad van zijn studie moet kunnen wonen en moet kunnen deelnemen aan wat men het studentenleven pleegt te noemen.²⁰

De grotere schaal

Prof. ir. J.F. Berghoef, hoogleraar Architectuur aan de TH Delft, ziet begin jaren 1960 dat de sociale binding in de gestapelde complexen aan de Oudraadtweg minder is dan in de dispuutshuizen in de oude binnenstad of de barakken van het Duyvelsgat. Hij wijt dit mede aan de opzet in vrijstaande flats en geeft een aantal architectonische en stedenbouwkundige wenken voor de op handen zijnde grootschalige woningbouw voor studenten. Zo zouden er, in overeenstemming met de bindende functie van de eetkeuken binnen de wooneenheid, ook op de schaal van het wooncomplex ontmoetingsruimten kunnen worden opgenomen, die net als de gelede structuren van de studentensamenleving op een grotere schaal sociale verbinding bevorderen. Te denken valt aan 'een kapel, (...) dispuutskamers, ruimten voor binnenhuissport, een cantine, een mensa, verdere gezelligheidsruimten'.²¹ Ook zouden de gebouwen zo moeten worden geplaatst dat stedenbouwkundig begrensde ruimten ontstaan, met eigen straten en hoven, waarin de 'saamhorigheid (...) architectonisch bepaald' is.²² Zonder het Angelsaksische onderwijssysteem te willen navolgen, stelt hij de ruimtelijke opzet van de Engelse *colleges* in Oxford en Cambridge – geïntegreerd in de stad, maar met afgebakende, eigen domeinen en karakters – tot voorbeeld.²³

De grote verschillen tussen de Nederlandse steden en universiteiten maken algemeen geldende voorschriften in Berghoefs ogen onmogelijk; Hij adviseert elke instelling daarom zelf af te wegen welk soort gebouwen en inrichting het beste bij hen passen, maar wel met inachtneming van 'één grondregel: men streeft naar een zo intensief en actief mogelijk studentenleven. Want daaruit moet de vrije academische mens geboren worden!'²⁴

Terwijl Berghoef dit schreef lagen de plannen voor een nieuw studentencollege voor 569 studenten – het grootste tot dan toe in Nederland – aan de Jacoba van Beierenlaan te Delft al op tafel. Uitgangspunt van dit ontwerp van Hendrik Postel is een wooneenheid van 16 tot 18 studenten in een T-vormige opzet, waarbij in elke poot van de T groepjes van vier, zes of acht kamers aan een korte midden-gang geplaatst zijn. Het hart van de wooneenheid is de 'ontmoetingsruimte' met keuken, waarachter in een gesloten kern een kooknis, gezamenlijke wasgelegenheid, toilet en telefooncel zijn ondergebracht.

De wooneenheden zijn gestapeld in vier lagen boven de begane grond en geschakeld tot langgerekte gebouwen, die samen een gemeenschappelijke hof omsluiten. Net als bij de Sterflat zijn de trappen ter beperking van geluidsoverlast buiten de gebouwen geplaatst. Ze markeren de afzonderlijke eenheden en dragen met de brede balkons en uitstekende keerbordessen sterk bij aan het gemeenschappelijke karakter van 'de Krakeelhof'. Het complex is door middel van een gracht met maar één brug bewust geïsoleerd van de omliggende woonwijken, om botsingen tussen studenten en de omwonende straatjeugd '(...) die al zo dikwijls aanleiding zijn geweest tot onvriendelijke stukjes in de krant' te vermijden.²⁵

Op het middenterrein waren oorspronkelijk een sportveld en een tennisbaan voorzien; een mensa, winkel, werkplaats, magazijnen en

Oxford and Cambridge – integrated within the city, but with clearly demarcated private property and their own distinct character.²³

The huge differences between Dutch cities and universities make it impossible in Berghoef's eyes to prescribe general rules. He therefore advises each institution to make its own comparative assessment to arrive at the buildings and layout most suited to its needs, while taking into account 'one basic rule: aim for the most active and intensive student life as possible. It is from this that the free academic spirit is born!'²⁴

When Berghoef wrote this, the plans for a new development on Jacoba van Beierenlaan in Delft were already on the table. Housing 569 students, it was the biggest to date in the Netherlands. The design by Hendrik Postel is based on units of 16 to 18 students in a T-shape, with small groups of 4, 6 or 8 rooms in each of the T's legs situated along a short central corridor. The heart of each unit is a 'meeting space' with kitchen, with an enclosed core containing a cooking alcove, communal washing facilities, toilet and phone booth.

The units are stacked in four storeys on top of the ground floor and linked into elongated buildings, which together enclose a communal courtyard. As in the Sterflat, the staircases have been placed on the outside to minimize noise pollution. They mark the individual units and make a major contribution to the communal character of 'de Krakeelhof' with their wide balconies and projecting half-space landings. The complex is quite deliberately isolated from the surrounding residential neighbourhoods by a canal with only a single bridge, in order to avoid conflicts between students and local youths 'which have prompted unfriendly newspaper headlines on so many occasions'.²⁵

Plans for the central courtyard originally envisaged a sports field and a tennis court, while a canteen, shop, workshop, store rooms and two staff residences were situated in a lower building which enclosed the north-eastern side. The canteen has gone and the courtyard is now mainly used as a car park, but the 'architecturally determined cohesion' remains quite palpable even today.

Variation and Development

Those years also saw criticism of the one-sided focus on communal living units of more or less the same size with their compulsory social character. The small rooms were thought to provide too little privacy, while the communal space was seen to promote superficial group behaviour rather than personal growth.²⁶ In many new developments, the relationships between residents were less tight than in the old inner-city buildings, which may have had something to do with the composition of the group: people tend to form into tighter groups when they share a connection outside the home, such as attending the same degree course or student society. Another complaint is the small variation in room size to meet different needs. Similarly, a large city such as Amsterdam demands other solutions compared with, say, Delft, Leiden or Wageningen, where the balance between student numbers and the rest of the population is different and students tend to be more organized.²⁷ It was noted with astonishment that students themselves are barely involved in plans for student housing.²⁸

An umpteenth conference on standards for ideal student housing prompts a visiting architect to utter the following:

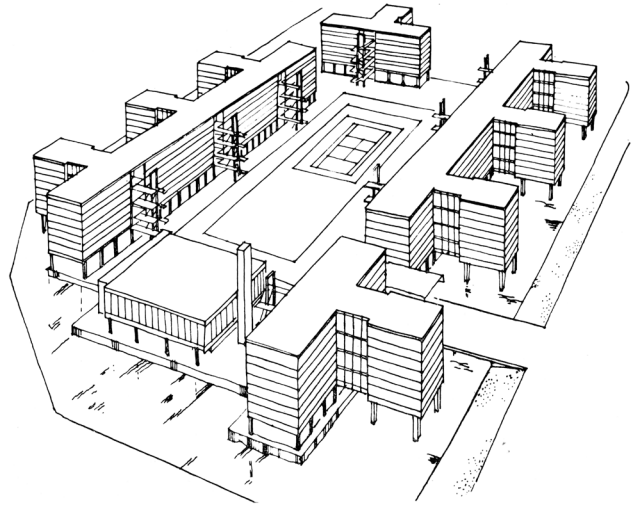
'There is no such thing as the average student. There are many kinds of students: male and female, young and old, beginning and graduating students, the homesick and the egocentric, students from all manner of backgrounds, with many wanting a room without, others a room with washbasin, and yet others, those prepared to pay

De Krakeelhof, Jacoba van Beierenlaan (Delft 1966)
ontwerp: Hendrik Postel
Gezien vanuit het zuidwesten richting de oude binnenstad

De Krakeelhof, Jacoba van Beierenlaan (Delft 1966), design: Hendrik Postel
Seen from the south-west looking towards the old city centre

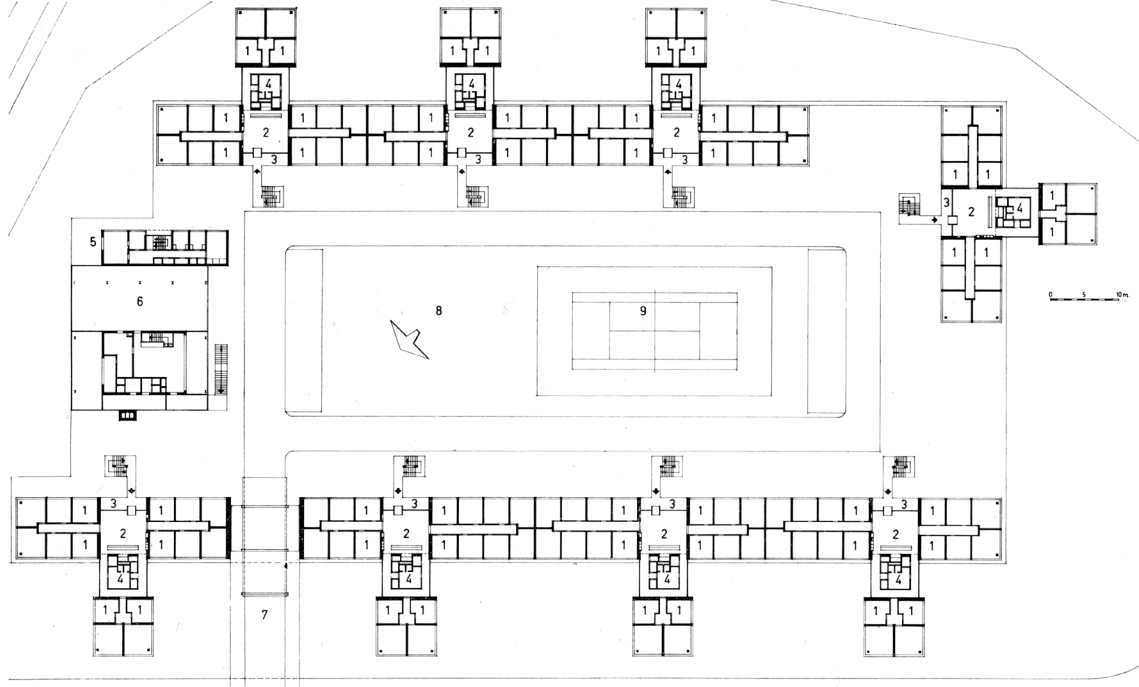
Perspectieftekening van de architect, ca. 1964
Architect's perspective drawing, ca. 1964

De Krakeelhof, Jacoba van Beierenlaan (Delft 1966)

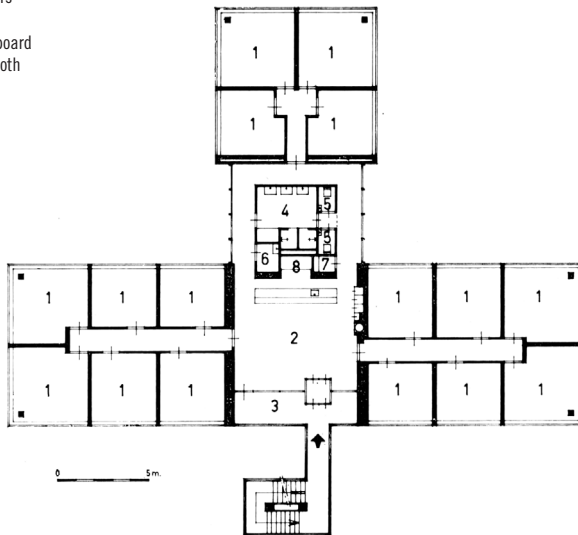
Plattegrond van een verdieping

- 1 studentenkamer student room
- 2 ontmoetingsruimte meeting area
- 3 balkon balcony
- 4 kern met wasgelegheid, douches, wc's, werkkast, telefoonceel, kooknis, enz core with washing facilities, showers, toilets, broom cupboard, phone booth, kitchenette etc.
- 5 dienstwoning service flat
- 6 mensa met keukens, buffetten, garderobe, toiletten enz. dining hall with kitchens, refreshment bars, cloakroom, toilets etc.
- 7 toegangsbrug access bridge
- 8 sportveld sports field
- 9 tennisbaan tennis court

Plattegrond van een wooneenheid

- 1 studentenkamer student room
- 2 ontmoetingsruimte meeting area
- 3 balkon balcony
- 4 wasruimte en douches washroom and showers
- 5 wc toilet
- 6 werkkast broom cupboard
- 7 telefoonceel phone booth
- 8 kooknis kitchenette

De Krakeelhof, gezien vanuit het noordwesten. Links op de voorgrond de laagbouw. Rechts aan de horizon de Elviraflat (1964) van Van den Broek en Bakema (zie ook DASH De woningplattegrond)

De Krakeelhof, gezien vanuit het noordwesten. Left in the foreground the low-rise. Right on the horizon the Elviraflat (1964) by Van den Broek en Bakema (see also DASH The Residential Floor Plan)

twee dienstwoningen kregen plaats in een lager gebouw dat de noord-oostelijke zijde afsluit. De mensa is er niet meer en de hof is nu vooral in gebruik als parkeerplaats, maar de ‘architectonisch bepaalde saamhorigheid’ is ook heden ten dage nog sterk voelbaar.

Variatie en verdieping

Tegelijkertijd is er in die jaren ook kritiek op de eenzijdige gerichtheid op gemeenschappelijke wooneenheden van min of meer dezelfde grootte, met hun verplichtende sociale karakter. Er zou door de kleine kamers te weinig gelegenheid zijn voor privacy, terwijl de gemeenschappelijke ruimte eerder oppervlakkig groepsgedrag dan persoonlijke verdieping zou bevorderen.²⁶ De onderlinge band tussen bewoners is in veel nieuwe complexen minder hecht dan in de oude binnenstadspannen, wat ook verband lijkt te houden met de samenstelling van de groep: bestaat er buitenshuis een binding door bijvoorbeeld een zelfde studie of vereniging, dan is de groepsvorming over het algemeen beter dan bij een samenstelling van grotere diversiteit. Een andere klacht is de geringe variatie in kamergrootte om aan verschillende woonwensen te voldoen. Ook zou een grote stad als Amsterdam om andere oplossingen vragen dan bijvoorbeeld Delft, Leiden of Wageningen, waar de verhouding tussen aantal studenten en burgerbevolking anders ligt en studenten over het algemeen sterker georganiseerd zijn.²⁷ Met verbazing wordt geconstateerd dat studenten zelf nauwelijks betrokken worden bij de plannen voor studentenhuysvesting.²⁸

Een zoveelste congres over de na te streven normen voor de ideale studentenhuysvesting leidt bij een bezoekende architect tot de verzuuchting:

(...) dat de gemiddelde student niet bestaat, maar dat er vele soorten van studenten bestaan, mannelijke en vrouwelijke, jonge en oude, nuldejaars en oudstejaars, familie-zieke en egocentrische, uit allerlei milieus waarvan vele een kamer begeren zònder, andere een kamer mèt wastafel, weer andere een met een kleine wascel en bereid een hogere huur te betalen. Kamers van allerlei soort en vorm, met of zonder loggia’s, want de ene student zal tevreden zijn met een typische slaapcel, de andere (...) zal van zijn kamer zijn domein, zijn ‘thuis’ willen maken. En die studenten zullen dan weer groepen vormen, groepen van 3 tot bijvoorbeeld 17. Waarvan het gemiddelde dan weer niet 10 is, maar een trits van diverse groeps-grootten, groepen van 12, van 14, enkele van 18 andere van 7, 5 òf 3. Laat ons vooral niet vergeten dat we met levende mensen te maken hebben en niet met sinaasappelen, die op gelijke grootte gesorteerd in een kistje worden getimmerd.²⁹

In 1957 schreef de senaat van het Amsterdamse studentencorps in samenwerking met de universiteit en de Academie voor bouwkunst een prijsvraag uit voor studentenhuysvesting in Amsterdam.³⁰ Deze werd in 1958 gewonnen door de Delftse studenten Herman Hertzberger, Tjakko Hazewinkel en Henk Dicke, met een ontwerp waarin wooneenheden van diverse grootte en samenstelling verenigd werden met een uitgebreid gemeenschappelijk en zelfs openbaar toegankelijk programma. De gewonnen prijsvraag leidde in 1959 tot de start van Hertzberger’s eigen bureau en in 1966 tot de realisatie van het ‘Studentenhuis’ aan de Weesperstraat.³¹

Hierin zijn 250 studenten verdeeld over 12 wooneenheden van 18; drie wooneenheden van zes en acht woningen voor getrouwde studenten. De grote wooneenheden zijn twee aan twee ontsloten door

a higher rent, a room with a small shower cell. Rooms in all shapes and sizes, with or without loggias, because one student will be happy with a typical bedroom unit, while another . . . will want to turn his room into his castle, his “home”. And those students will form into groups; groups of 3 to, say, 17. And the average group size is not 10, but a range of diverse group sizes, of 12, 14, some of 18 and others of 7, 5 or 3. Let us not forget that we are dealing with human beings here and not with oranges sorted according to size and then boxed into a crate.²⁹

In 1957 the senate of the main Amsterdam student society organized a competition for student housing in Amsterdam in conjunction with the University and the Academy of Architecture.³⁰ It was won in 1958 by three students from Delft, Herman Hertzberger, Tjacko Hazewinkel and Henk Dicke, with a design combining units of different sizes and layouts with an extensive communal and even publicly accessible programme. Winning the competition inspired Hertzberger to start his own practice in 1959,³¹ and led to the realization of the ‘Student House’ on Weesperstraat in 1966.

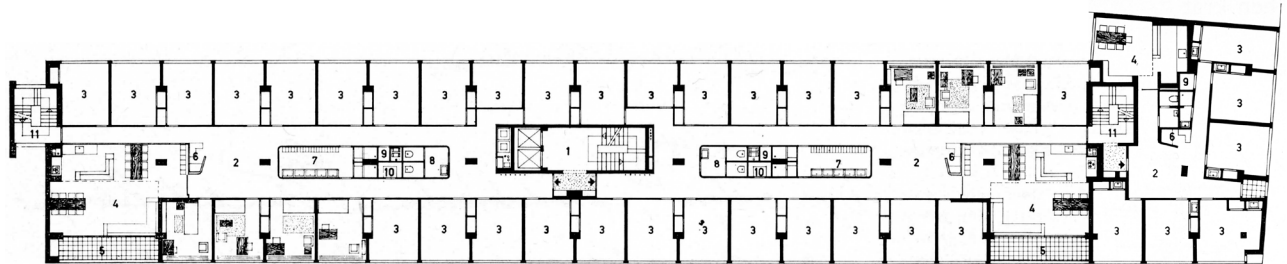
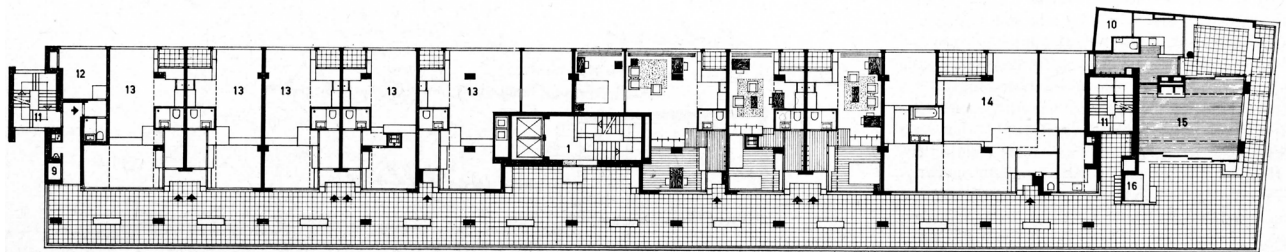
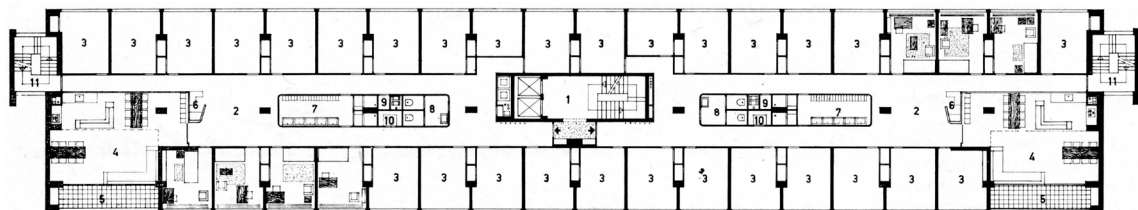
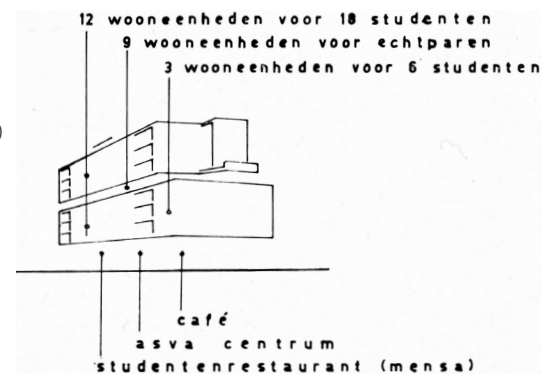
It houses 250 students across 12 units of 18, three units of six and eight homes for married students. A central stairwell gives access to two large units at a time, with a layout which is largely similar to Oudraadtweg in Delft: rooms on either side of a double central corridor flanking the shared facilities. However, the communal ‘lunch room’ at the head is bigger, featuring an open kitchen and facing the long side, where a tall sliding glass panel opens out onto a loggia across the entire width of the room. The bottom three storeys on the south-side contain the six-student units, causing this part of the building to jut out further than the higher floors and connect with the canal-side houses on Nieuwe Keizersgracht. The roof of this part of the building, the fourth floor, boasts a large patio with a meeting and common room, originally intended for all residents and accessible via the adjacent ‘street in the sky’, a wide, covered gallery along which the homes for student couples are situated. This ‘street’ had been conceived as a space in front of the house, for eating and lounging, where children could play safely and students from the rest of the building could meet. The rooms for student couples were prototypes, exploring the borderline between student room and regular apartment.

The most daring innovation was the open relationship between the building’s lower floors and the city. Public facilities including a student restaurant with a capacity of 3 x 250 meals a day, a student café with outdoor seating, a bookshop and a branch of the general student association of Amsterdam (ASVA) were meant to make the building a centre for all of Amsterdam’s students. With the help of staircases and staggered floor levels, the public space was extended well into the building. The base formed ‘the link between the student house in the narrower sense and the city. . . . Such a convergence of activities at such a convenient location is a condition for a true student house.’³²

Since its inception, the ‘Weesperflat’ has had a turbulent history, but students continue to live in it to this day. The ‘street’ and the fourth-floor patio are no longer accessible to all residents, and on the lower floors the distinction between inside and outside is now very clearly defined by glass walls. In its current incarnation, the building is not the bustling heart that the designers had in mind and the connection between residents and base is all but absent. Nonetheless, the building, which won the city award for architecture in 1968, is an inspirational model for thinking about communal life in a residential building and its embeddedness in the city.

Studentenhuis Weesperstraat
(Amsterdam 1966)
Ontwerp: H. Hertzberger (ism T.
Hazewinkel en H.A. Dicke)
Student hall of residence
Weesperstraat (Amsterdam 1966)
Design: H. Hertzberger (in
collaboration with T. Hazewinkel
and H.A. Dicke)

De 'straat in de lucht' ca 1966
The 'street in the air' ca. 1966

De 'straat in de lucht' in 2014
The 'street in the air' in 2014

Studentenhuis Weesperstraat
(Amsterdam 1966)

Plattegronden van de
verschillende woonlagen

- 1 toegangstrap
- 2 gang
- 3 studentenkamer
- 4 lunchkamer
- 5 loggia
- 6 telefoonnis
- 7 natte cel
- 8 toiletten
- 9 werkkast
- 10 berging
- 11 noodtrap
- 12 logeerkamer
- 13 woning studentenechtpaar
- 14 woning beheerder
- 15 vergaderzaal
- 16 zandbak

Studentenhuis Weesperstraat
(Amsterdam 1966)

Plans of the various floors

- 1 access stairs
- 2 corridor
- 3 student room
- 4 lunch room
- 5 loggia
- 6 telephone recess
- 7 wet area
- 8 toilets
- 9 broom cupboard
- 10 storage
- 11 fire-escape stairs
- 12 guest room
- 13 flat for student couple
- 14 warden's flat
- 15 conference room
- 16 sandpit

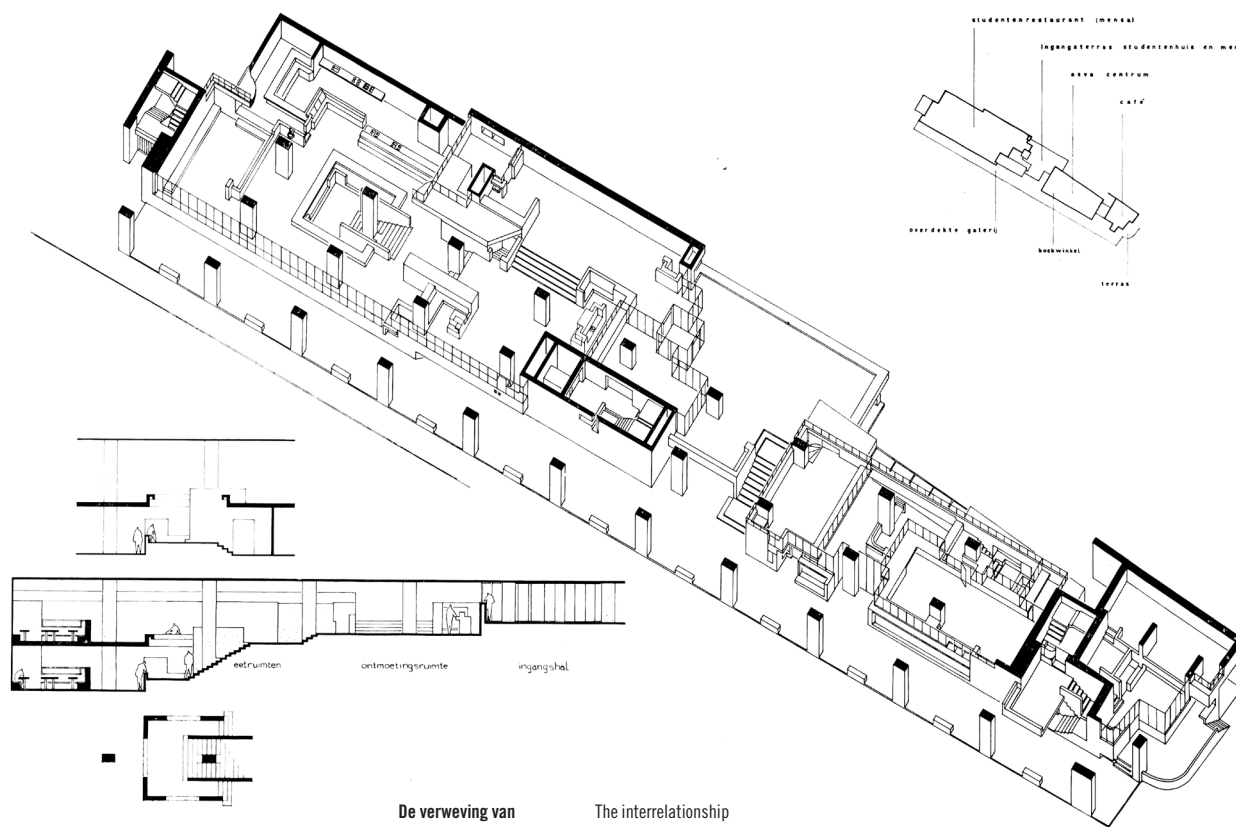
Terras met vergaderruimte ca
1966
Terrace with meeting area ca. 1966

Terras met vergaderruimte in
2014
Terrace with meeting area in 2014

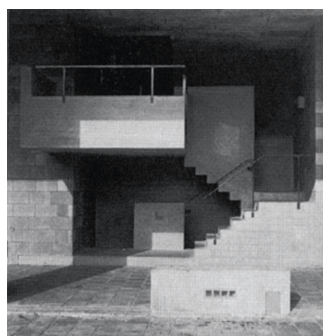
Het studentenrestaurant in gebruik,
ca. 1966
The student dining hall in use,
ca. 1966

De verweving van
gebouw en openbare
ruimte, ca 1966 ...

The interrelationship
between the building and
the public space,
ca. 1966 ...

... en anno 2014
... and in 2014

een centraal trappenhuis en kennen een indeling die in grote lijn overeenkomt met die van de Oudraadtweg in Delft: kamers aan weerszijden van een dubbele middengang met daartussen de gedeelde voorzieningen. De gemeenschappelijke 'lunchkamer' aan de kop is hier echter groter, heeft een open keuken en ligt gericht naar de langsgewel, waar een hoge schuifpui toegang geeft tot een kamerbrede loggia. Op de onderste drie woonlagen zijn aan de zuidzijde de wooneenheden van zes studenten toegevoegd, waardoor het gebouw hier verder uitsteekt dan de hoger gelegen verdiepingen en aansluit bij de grachtenhuizen aan de Nieuwe Keizersgracht. Op het dak hiervan bevindt zich op de vierde woonlaag een groot terras met een vergader/bijeenkomst-ruimte, oorspronkelijk voor alle bewoners bedoeld en bereikbaar via de aansluitende 'straat in de lucht', een brede overdekte galerij waaraan tevens de woningen voor student-echtparen gelegen zijn. Deze 'straat' moest letterlijk fungeren als ruimte vóór het huis, waar gezeten en gegeten kon worden, eventuele kinderen veilig konden spelen en studenten uit de rest van het gebouw elkaar ontmoeten. De kamers voor student-echtparen waren bedoeld als prototypische verkenning op de grens tussen studentenkamer en volwaardig appartement.

Het meest gedurfd was de open relatie die het gebouw op de onderste lagen aanging met de stad. Publieke voorzieningen als een studentenrestaurant (mensa) met capaciteit voor 3x250 maaltijden per dag, een studentencafé met terras, een boekwinkel en een vestiging van de algemene studentenvereniging van Amsterdam (ASVA) moesten het gebouw tot een centrum voor alle Amsterdamse studenten maken. Met trappen en verspringende vloerniveaus werd de openbare ruimte tot ver in het gebouw doorgetrokken. De onderbouw vormde 'de schakel tussen het studentenhuis in engere zin en de stad. (...) Een dergelijke samenbundeling van activiteiten op een zo gunstig gelegen punt is voorwaarde voor een werkelijk studentenhuis'.³²

De 'Weesperflat' kent sinds zijn bestaan een bewogen geschiedenis en wordt nog altijd door studenten bewoond. De 'straat' en het terras op de vierde verdieping zijn niet langer voor alle bewoners toegankelijk, en de grens tussen binnen en buiten is op de onderste lagen door later aangebrachte glazen puien volstrekt helder gedefinieerd. Het gebouw is in zijn huidige situatie niet het bruisende centrum dat de ontwerpers voor ogen hadden en de verbinding tussen bewoners en onderbouw is nauwelijks meer aanwezig. Niettemin blijft het gebouw, dat in 1968 nog de stadsprijs voor architectuur won, een inspirerend voorbeeld van hoe er over het gezamenlijk leven in een woongebouw en zijn verankering in de stad kan worden nagedacht.

Een eigen opgave

De hierboven beschreven voorbeelden geven een beeld van de ontwikkeling van het gedachtegoed over studentenhuisvesting als ontwerp-opgave in Nederland gedurende de jaren 1950 en 1960. Ondertussen zijn de omstandigheden in veel opzichten veranderd. Zo is de relatie tussen student, universiteit en maatschappij veelzijdiger geworden: studeren is minder exclusief, studenten studeren doelgerichter en korter, zijn minder vrij en onafhankelijk van de universiteiten, die op hun beurt meer doen aan begeleidende programma's ter ondersteuning van het wetenschappelijke onderwijs. Sinds de jaren 1980 is 'studentenhuisvesting' in het overheidsbeleid opgegaan in de algemenere 'jongerenhuisvesting', wat de opgave breder en daarmee minder specifiek maakt. Die trend zet door: in de recente praktijk en ook elders in deze publicatie wordt het woonprogramma van kleine (semi-) zelfstandige cellen typologisch vergeleken met bijvoorbeeld seniorenhuisvesting en hotels. Deze generalisering van de opgave is met het oog op zekerheid van investeringen begrijpelijk, maar leidt er gemakkelijk toe

A Specific Brief

The examples described above give a sense of the development of thinking about the design of student housing in the Netherlands during the 1950s and 1960s. Meanwhile, circumstances have changed in many ways. The relationship between student, university and society has become more multifaceted, for example: studying has become less exclusive, students are more focused and finish their degrees faster, and they are also less free and independent of the universities, while the institutions themselves provide more programmes in support of their academic teaching. Since the 1980s 'student housing' has been subsumed under the government's more general 'young adult housing' policy, which makes the design brief broader and less specific. This trend is continuing: in recent practice and elsewhere in this publication the programme of small (semi-)independent cells is compared to, for example, accommodation for the elderly and hotels. With a view to the security of investments such a generalization is understandable, but it could easily result in the neglect of those aspects that are specific to student housing.

Dutch students continue to do their degrees during a special phase in their lives when many live independently for the first time and occupy their own distinct position in society, relatively free from social obligations. Likewise, many will embark on an active student life, which caters to plenty of different tastes and interests, and where relationships, experiences, friendships and joint ventures 'strengthen characters and sharpen minds', whether they are aware of it or not.

To fully participate, students have to live in the city where they study. As such, we must welcome every single student room that is built. But how the accommodation itself can contribute to its residents' individual and communal development and how this compares to the other places and structures of student life are questions that appear to be less commonly raised these days.

The answers to these questions will be varied and not the same as they were in the 1950s and 1960s. However, they do offer some guidance for the development of an at first glance very specific brief, which subsequently may well have some similarities with other target groups. At any rate, the explorations of the recent past tell us that accommodating students is not only a quantitative, technical or functional, but above all a cultural assignment.

Studentenkamer, Boutenslaan,
Eindhoven ca. 1960
Student room Boutenslaan,
Eindhoven ca. 1960

Studentenhuisvesting

'Ontbijtkeuken', Boutenslaan,
Eindhoven ca. 1960
'Breakfast kitchen', Boutenslaan,
Eindhoven ca. 1960

Housing the Student

dat datgene wat juist specifiek is aan de huisvesting van studenten geen aandacht meer krijgt.

Nog steeds is het zo dat Nederlandse studenten gedurende een bijzondere fase van hun leven en relatief vrij van maatschappelijke verplichtingen een opleiding volgen, waarbij velen voor het eerst op zichzelf gaan wonen en een eigen positie in de samenleving innemen. Ook is er nog altijd sprake van een actief Nederlands studentenleven in zeer uiteenlopende vormen en smaken, waar in de onderlinge contacten, belevenissen, vriendschappen en gezamenlijke ondernemingen al dan niet bewust 'de karakters gesterkt en de geesten geslepen' worden.

Om daaraan deel te nemen, moeten studenten allereerst wonen in de stad van hun studie, waarmee iedere gebouwde studentenkamer toe te juichen is. De vraag die nu echter veel minder aan de orde lijkt te komen, is op welke manier de huisvesting zelf ook een bijdrage kan leveren aan de individuele en gezamenlijke ontplooiing van haar bewoners, of hoe dit zich verhoudt tot de overige plaatsen en geleedingen van het studentenleven.

De antwoorden op deze vragen zullen divers zijn en niet dezelfde als in de jaren 1950 en 1960, maar ze bieden wel handvatten voor de ontwikkeling van een in eerste instantie heel specifieke opgave, die vervolgens best verwantschappen kan blijken te hebben met andere doelgroepen. De verkenningen naar het recente verleden leren in ieder geval dat het onderbrengen van studenten niet alleen een kwantitatieve, technische of functionele, maar voor alles ook een culturele opgave kan zijn.

Oudraadtweg, Delft, datum
onbekend
Oudraadtweg, Delft, year unknown

Noten

- 1 *Landelijk Actieplan Studentenhuisvesting 2011 tot 2016*, overeenkomst getekend in 2011 door de rijksoverheid, universiteiten en hogescholen, kennissteden, studentenhuisevesters en studenten, om de bestaande kamernood in de genoemde periode met 16.000 eenheden studentenhuisevesting terug te dringen.
- 2 Prof. ir. J.F.Berghoef, 'Studentenhuisvesting', *Universiteit en Hogeschool*, jrg. 7 (december 1960) nr. 2, 106.
- 3 G. Werkman, 'Bouwen voor studenten', *Bouw* nr. 40 (3 oktober 1964), 1386.
- 4 Ibid.
- 5 Gebaseerd op aanwijzingen van Chris Scheen, oud-bewoner van Duyvelsgat nr. 31 (1961-1964).
- 6 Geciteerd uit: *t Duyvelsgat*, brochure met beschrijving van het Duyvelsgat, auteur, uitgever en datum onbekend, ca. 1959 (Trésor Centrale Bibliotheek TU Delft).
- 7 H. Postel, 'Het beheer over studentenhuizen', *Universiteit en Hogeschool*, jrg. 8 (mei 1962) nr. 5, 324. Postel was, zoals hij in zijn bijdrage aangeeft, 'mede-oprichter en oud-bestuurslid van de Stichting tot Huisvesting van Studenten der Technische Hogeschool te Delft, alsmede oud-beheerder van het "Duyvelsgat" te Delft'. Ook had hij als architect tijdens dit schrijven al enkele nieuwe studentencomplexen gerealiseerd. In zijn bijdrage aan *U&H* maakt hij zich sterk voor zoveel mogelijk eigen verantwoordelijkheid van studenten, omdat dit in zijn ogen bijdraagt aan hun ontwikkeling als volwaardig mens. Hij verkent de mogelijkheden om dit ook bij grotere studentencomplexen overeind te houden.
- 8 Werkman, 'Bouwen voor studenten', op. cit. (noot 3), 1386.
- 9 Ibid., 1387.
- 10 *Bouw* (1960), 1205
- 11 Zie ook *Bouw* (1957), 82, 754 en *Bouw* (1960), 1206.
- 12 In Leiden was al in 1956 opdracht gegeven tot de bouw van zo'n 200 studentenwoningen, maar men durfde nieuwbouw bij nader inzien nog niet aan. Eerst werden zeven semi-permanente paviljoens gebouwd voor ruim 100 studenten, die in opzet overeenkwamen met de barakken van het Duyvelsgat. Pas toen deze gretig aftrek vonden, besloot men de plannen voor de 'Sterflat' verder uit te werken. Zie ook: H. Postel, *Studentenhuisvesting 1949-1964*, *Bouw*, nr. 40 (3 oktober 1964), 1389.
- 13 J.W.H.C Pot en J.F.Pot-Keegstra, *Studentenwoongebouw te Eindhoven*, *Bouw* (1960), 1207.
- 14 Prof. J. Linschoten, hoogleraar algemene en theoretische psychologie aan de Universiteit Utrecht, lezing gehouden tijdens het Internationaal Seminar Studentenhuisvesting van 2 t/m 9 oktober 1959 te Delft en Zeist (Trésor Centrale Bibliotheek TU Delft).
- 15 Berghoef, 'Studentenhuisvesting', op. cit. (noot 2), 103.
- 16 Linschoten, op. cit. (noot 14).
- 17 Berghoef, 'Studentenhuisvesting', op. cit. (noot 2), 104.
- 18 Ibid.
- 19 Mr. J. Drijber, 'Studentenhuisvesting: nog een zoeken en tasten', *Universiteit en Hogeschool*, jrg. 8 (mei 1962) nr. 5, 279.
- 20 Prof. dr. C.J.F. Böttcher, 'Waarom het Nederlandse bedrijfsleven financiële offers voor de studentenhuisevesting heeft gebracht', *Universiteit en Hogeschool*, jrg. 8 (mei 1962) nr. 5, 290.
- 21 Berghoef, 'Studentenhuisvesting', op. cit. (noot 2), 110.
- 22 Ibid.
- 23 Prof. ir. J.F.Berghoef, 'Studentenhuisvesting en gros', *Universiteit en Hogeschool*, jrg. 8 (mei 1962) nr. 5, 309-310.
- 24 Ibid. 311.
- 25 H. Postel, 'Studentenhuisvesting 1949-1964', *Bouw*, nr. 40 (3 oktober 1964), 1394.
- 26 J.J.M de Goeij, P.H. van Wiechen en E.L.E.M. Rijcken, *Rapport studentenflats Delft*, evaluatie van de gebouwen aan de Oudraadtweg te Delft, 13 april 1959 (Trésor Centrale Bibliotheek TU Delft).
- 27 F.M.M. van Iersel en A.A.J. Pols, resp. student elektrotechniek en student bouwkunde aan de T.H. te Delft, 'Huisvesting van studenten', *Bouw* (1960), 1202-3.
- 28 F.M.M. van Iersel en A.A.J. Pols, *Beschouwingen over de Nederlandse studentenhuisvesting naar aanleiding van de internationale oriëntering tijdens het seminar te Delft van 2 tot 9 oktober 1959*, Delft, april 1960, 5 (Trésor Centrale Bibliotheek TU Delft).
- 29 Leo de Jonge, 'Van een congres, een tentoonstelling en een krat sinaasappelen', *Bouw*, nr. 40 (3 oktober 1964), 1405. Nav het congres 'Colloque sur l'habitat de l'étudiant' van september 1963 in Dijon, Frankrijk.
- 30 *Bouw*, nr. 10 (1957), 228.
- 31 Herman van Bergeijk, *Herman Hertzberger* (Basel/Boston/Berlijn: Birkhäuser Verlag, 1997), 9.
- 32 *Forum*, nr. 17 (1967), 19.
- 16 Linschoten, Paper, op cit. (note 14).
- 17 Berghoef, 'Studentenhuisvesting', op. cit. (note 15), 104.
- 18 Ibid.
- 19 J. Drijber, 'Studentenhuisvesting: nog een zoeken en tasten', *Universiteit en Hogeschool*, vol. 8 no. 5 (May 1962), 279.
- 20 Prof. C.J.F. Böttcher, 'Waarom het Nederlandse bedrijfsleven financiële offers voor de studentenhuisevesting heeft gebracht', *Universiteit en Hogeschool*, vol. 8 no. 5 (May 1962), 290.
- 21 Berghoef, 'Studentenhuisvesting', op. cit. (note 15), 110.
- 22 Ibid.
- 23 Prof. J.F. Berghoef, 'Studentenhuisvesting en gros', *Universiteit en Hogeschool*, vol. 8 no. 5 (May 1962), 309-310.
- 24 Ibid., 311.
- 25 H. Postel, 'Studentenhuisvesting 1949-1964', *Bouw* no. 40 (3 October 1964), 1394.
- 26 J.J.M de Goeij, P.H. van Wiechen and E.L.E.M Rijcken, *Rapport studentenflats Delft*, evaluation of the buildings on Oudraadtweg in Delft, 13 April 1959, Trésor TU Delft Library.
- 27 F.M.M. van Iersel and A.A.J. Pols, students of electrical engineering and architecture respectively at the Institute of Technology in Delft, 'Huisvesting van studenten', *Bouw* 1960, 1202-1203.
- 28 F.M.M. van Iersel and A.A.J. Pols, 'Beschouwingen over de Nederlandse studentenhuisvesting naar aanleiding van de internationale oriëntering tijdens het seminar te Delft van 2 tot 9 oktober' (Delft, April 1960), 5, Trésor TU Delft Library.
- 29 Leo de Jonge, 'Van een congres, een tentoonstelling en een krat sinaasappelen', *Bouw* no. 40 (3 October 1964), 1405, on the occasion of the conference 'Colloque sur l'habitat de l'étudiant', September 1963 in Dijon, France.
- 30 *Bouw* 1957 no. 10, 228.
- 31 Herman van Bergeijk, *Herman Hertzberger* (Basel/Boston/Berlin: Birkhäuser, 1997) 9.
- 32 *Forum* no.17 (1967), 19.

Notes

- 1 The *Landelijk Actieplan Studentenhuisvesting 2011 tot 2016* is an agreement signed in 2011 by the national government, universities and colleges, knowledge-based cities, student housing bodies and students to reduce the existing student housing shortage during this period by 16,000 units.
- 2 Prof. J.F.Berghoef, 'Studentenhuisvesting', *Universiteit en Hogeschool*, vol. 7 no. 2 (December 1960), 106.
- 3 G. Werkman, 'Bouwen voor studenten', *Bouw* no. 40 (3 October 1964), 1386.
- 4 Ibid.
- 5 Based on descriptions by Mr Chris Scheen, resident at Duyvelsgat no. 31 between 1961 and 1964.
- 6 Quoted from 't *Duyvelsgat*, a brochure featuring a description of Duyvelsgat, author, publisher and date unknown, ca. 1959, Trésor TU Delft Library.
- 7 H. Postel, 'Het beheer over studentenhuizen', *Universiteit en Hogeschool*, vol. 8 no. 5 (May 1962), 324. Postel was, as he indicates at the head of his article, 'co-founder and former board member of the Student Housing Association at the Institute of Technology in Delft, as well as a former warden at "Duyvelsgat" in Delft'. At the time he wrote this article, the architect had already realized a number of new student complexes. In his contribution to *U&H* he advocates maximum responsibility for students, believing it contributes to their general development. He explores the possibility of maintaining this in larger student complexes as well.
- 8 Werkman, 'Bouwen voor studenten', op. cit. (note 3).
- 9 Ibid., 1387.
- 10 J.W.H.C Pot and J.F. Pot-Keegstra, 'Studentenwoongebouw te Eindhoven', *Bouw* 1960, 1205.
- 11 See also *Bouw* 1957, 182 and 754 and Pot and Pot-Keegstra, 'Studentenwoongebouw te Eindhoven', op. cit. (note 10), 1206.
- 12 In Leiden there had been a commission as early as 1956 for the construction of some 200 student houses, but upon reflection, new-build developments were seen as too risky. To begin with, seven semi-permanent pavilions were built for more than 100 students, in layout matching the barracks of Duyvelsgat. It was not until these proved to be popular that it was decided to further develop the plans for the Sterflat. See also H. Postel, 'Studentenhuisvesting 1949-1964', *Bouw* no. 40 (3 October 1964), 1389.
- 13 Pot and Pot-Keegstra, 'Studentenwoongebouw te Eindhoven', op. cit. (note 10), 1207.
- 14 Prof. J. Linschoten, professor of general and theoretical psychology at the University of Utrecht. Paper presented at the International Seminar Student Housing, 2-9 October 1959 in Delft and Zeist, Trésor TU Delft Library.
- 15 Prof. J.F. Berghoef, 'Studentenhuisvesting', *Universiteit en Hogeschool*, vol. 7 no. 2 (December 1960), 103.